

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Plötsligt händer det!

En kvalitativ intervjustudie om ungdomar som
återgår till utbildning

Lille-Mor Ördell

Examensarbete:	15 hp
Program:	Specialpedagogiska programmet, SPP600
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Ht 2013
Handledare:	Monica Johansson
Examinator:	Rolf Lander
Rapport nr:	HT13-IPS-01 SPP600

Abstract

Examensarbete:	15 hp
Program:	Specialpedagogiska programmet, SPP600
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Ht 2013
Handledare:	Monica Johansson
Examinator:	Rolf Lander
Rapport nr:	HT13-IPS-01 SPP600
Nyckelord:	

Syftet med studien har varit att identifiera faktorer som bidrar till att elever med tidigare skolmisslyckanden återupptar och slutför sina studier. Att kunna identifiera vad det är som krävs av skolan, miljö, samhälle och framför allt av eleverna själva för att denna process ska påbörjas. Om vi inom skolan kan bidra till att färre elever lämnar skolan utan fullständiga betyg och går igenom upprepande misslyckanden, så har skolan och samhället mycket att vinna.

Genom att identifiera de faktorer som bidrar till att ungdomar fullföljer sina studier så kan vi kanske applicera denna kunskap tidigare i skolan och på så sätt slippa avhopp och studiemisslyckanden. Som specialpedagoger möter vi ofta elever som tidigt visat eller visar tecken på att vara i riskzonen för att misslyckas i skolan. Dessa elever kan identifieras med hög frånvaro, normbrytande beteende och risk för att inte nå kunskapsmålen.

Om man kan ge specialpedagoger rätt verktyg, så att de kan utföra ett bättre förebyggande arbete och på så sätt motarbeta skolmisslyckanden, så har elever, samhället och skolan vunnit mycket. Men om skolan inte lyckas förebygga så kan faktorerna förhoppningsvis hjälpa den att hitta ett sätt att få eleverna tillbaka till skolbänken igen.

Studien utgår ifrån en livsvärldsfenomenologisk ansats, där jag genom reflexiva intervjuer försökt att få elever med studiemisslyckanden i sin historia att genom sina egna berättelser ge oss möjlighet att ta del av deras livsvärld, så som de idag upplever att de upplevde den under sina grundskole- och gymnasieår. Genom att ta del av deras livsvärldsberättelser kan jag förhoppningsvis identifiera var och varför det gick snett och hur det blev bra igen.

Studien visar tydligt att en god relation mellan lärare/elev och elev/elev är nödvändig. Studien identifierar också vikten av att eleverna känner sig motiverade genom ett meningsfullt sammanhang i skolan. Det är även viktigt att skolan tydligt kommunicerar vilka förväntningar den har på eleverna och att den ger dem konstruktiv kritik. Självkänsla är något som är avgörande för de kommande studieresultaten. Skolan kan genom uppmuntrande inställning till eleverna samt utmanande och tydliga mål motverka en negativ självuppfattning.

Studien identifierar inte några nya fenomen som kan hjälpa skolan att se att en elev är på väg att misslyckas. Inte heller identifierar studien några nya fenomen vad det gäller de faktorer som spelar in för att en elev ska återuppta sina studier. Däremot visar studien att den forskning som finns kring elever som misslyckas och återupptar sina studier är aktuell. De ungdomar som jag har intervjuat berättar om de brister och de faktorer som påverkat dem under deras skolgång. Deras livsvärldsberättelser ligger tydligt i linje med den tidigare forskning som jag tagit del av till min studie.

Förord

Skolan är nog en av den mest omdiskuterade institutionen vi har i det här landet. Det är få företeelser som så många har så många åsikter om. Kanske beror det på att den omfattar oss alla – ingen kan undvika den. Många är berättelserna om hur skolan misslyckats med att hålla motivationen uppe hos elever. Men en hel del berättelser finns det också om hur elever hittat tillbaka och tagit tag i sina studier.

Så nu får jag tacka min make, Kristian – han som jag träffade där första året på lärarutbildningen för 14 år sedan, som räknade våra första år tillsammans i poäng istället för normal tid! Detta slutade han med då jag fortfarande läste tre år efter avslutad lärarutbildning. Han har trots hot om skilsmässa fortsatt rätta mina texter år efter år.

Jag vill också tacka min rektor på Fristads folkhögskola, Leila Pekkala, som tillsammans med mig trodde på projektet som vi drev och visste att det var värt det, för alla de ungdomar som behövde oss.

Ett stort tack till ungdomarna, alla 80 eller vad det blev som gick i projektet, under de sex år som jag ledde det. Alla ni som jag skrattade ihop med, grät ihop med och ibland nästan slogs med – allt för att jag ville att ni skulle klara av skolan.

Naturligtvis också min handledare Monica Johansson som troget ställt upp med goda råd och tips hela vägen, även nu då den blev längre än vi tänkt.

Sist men inte minst, vill jag tacka alla mina vänner och min familj som fortfarande undrar vad jag ska bli när jag blir stor och om jag aldrig tänkt sluta plugga!

Lille-Mor Ördell
Glivarp 200130916

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
2. Bakgrund och problembeskrivning	5
3. Syfte	7
4. Litteraturgenomgång och tidigare forskning	7
4.1 Hur motiverar skolan	7
4.2 Framgångsundervisning	8
4.3 Relationens betydelse	9
4.4 Viktiga begrepp	10
4.5 Sammanfattning	10
5. Metod och genomförande	11
5.1 Val av forskningsansats	11
5.2 Reflexiva Intervjuer	12
5.3 Validitet, Reliabilitet och generaliserbarhet	12
5.4 Urval	13
5.5 Etiskt förhållningssätt	14
5.6 Genomförande	15
6. Resultat	17
6.1 Grundskolan	17
6.2 Självkänsla	20
6.3 Gymnasietiden	21
6.4 När det vände	23
6.5 Efter skolan	24

7. Diskussion	25
7:1 Metoddiskussion	25
7:2 Brist på motivation	26
7.2.1 Förståelse för uppgiften som motivation	27
7.3 Relationens betydelse för de tidiga skolåren	27
7.4 Gymnasietiden	28
7.5 När det vände	29
7.6 Sammanfattande diskussion	29
8. Referenslista	31
Bilaga 1	

1. Inledning

Som nyutexaminerad religions- och samhällslärare på gymnasiet fick jag min första tjänst på det som för några år sedan hette Borås Högre Allmänna Läroverk. Att undervisa elever i religion och samhällskunskap, som gick traditionella pluggprogram på gymnasiet, var spännande. Samtidigt hade folkhögskolan, som jag några år tidigare hade läst upp mina gymnasiebetyg på, fått veta att jag nu var färdig lärare. Först erbjöds jag att ta hand om en grupp långtidsarbetslösa vuxna och försöka få dem motiverade att börja läsa igen. Efter ett år så erbjöds jag tjänsten som projektledare för ett projekt som skulle startas upp. Projektet gick ut på att få ungdomarna i en stadsdel i Borås tillbaka till skolan igen. Stadsdelen drogs med siffror som var sämre vad det gällde både ungdomsarbetslöshet och ungdomskriminalitet än ökända områden i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Under sex år var jag projektledare. Ungefär 80 ungdomar mellan 16 och 24 år kom jag i kontakt med under denna period. 80 ungdomar som av olika skäl inte klarat av att fullfölja grundskolan eller gymnasiet. 80 ungdomar vars syn på skolan var allt annat än positiv. Ungdomarna hade i genomsnitt varit utanför skola, arbetsmarknad och samhälle i tre år då de fick kontakt med oss. Motivationen från början enbart utifrån kommande. Gick inte ungdomarna till verksamheten uteblev försörjningsstöd och eller ersättning från arbetsförmedlingen. Så det gällde att väcka den egna motivationen. Deltagarna var i början bara där för att göra slut på sin tid, helt omotiverade. Mål nummer ett var att de skulle komma varje morgon och äta frukost med oss. Med tiden ställdes fler och fler krav. Ändå var många totalt passiva både månader och år.

Och så ibland så hände det! En dag kom någon in, satte sig ner och tog fram en bok, eller deltog i en diskussion eller började på de där 14 häftena som krävdes för att få godkänt i matematik i grundskolan. En dag så hade någon klarat av grundskolan och kunde gå vidare till den kommunala gymnasieskolan, Komvux eller folkhögskolan. En dag så gick det bara.

Våren 2010 föreläste Bo Vinnerljung i Göteborg, för personal på HVB-hem och deras skolsamarbetspartner från hela sydvästra Sverige, om vikten av att blir klar med grundskolan för att komma vidare. Att gå ur grundskolan med betyg som ger behörighet att ansöka till gymnasiets nationella program är en grundläggande förutsättning för att just komma vidare i livet, menade han. Vinnerljung (2010) redovisar i sin rapport just vikten av att klara av och avsluta grundskolan, i första hand, för att hamna rätt i samhället. Rapporten visar att det föreligger en mycket hög risk för exempelvis bidragsberoende, missbruk och arbetslöshet vid ofullständig grundskolegång.

Ungdomarna jag mötte i projektet, som lyckades med sina studier efter en kortare eller längre tid och Vinnerljungs rapport, som visar just på vikten av det samma, har gjort att jag länge funderat över just vad det är som gör att ungdomarna en dag kommer igång och sedan reder ut sin situation. Vad är det som krävs av skolan, miljö, samhälle och framför allt vad behöver finnas hos eleverna själva för att denna process ska påbörjas?

Om vi inom skolan kan bidra till att färre elever lämnar skolan utan fullständiga betyg och går igenom upprepande misslyckanden, så har vi alla mycket att vinna. Om man då på något sätt kan identifiera de faktorer som bidrar till att ungdomar fullföljer sina studier så kan vi kanske applicera denna kunskap tidigare i skolan och på så sätt slippa avhopp och studiemisslyckanden. Som specialpedagoger möter vi tidigt de elever som av någon anledning inte trivs eller når upp till kunskapsmålen – elever med hög frånvaro eller med normbrytande beteende. Elever som redan tidigt visat tecken på att vara i riskzonen för att misslyckas i skolan och lämna den med ofullständiga betyg. Om vi har rätt instrument att jobba med så behöver kanske inte dessa elever misslyckas i skolan och om de misslyckas så är min förhoppning att vi ska veta hur vi får dem tillbaka i skolbänken igen.

*Hemmasittare, varje barn och
ungdom har sin anledning, men tappat förtroendet för
oss vuxna har de gemensamt...*

Prestationsprinsen.wordpress.com (2013, 3 september)

2. Bakgrund och problembeskrivning

Sverige har idag ett stort antal elever som av olika skäl inte kommer genom vårt skolsystem med godkända betyg. Våren 2011 saknade 12,3 %, (Skolverket 2011), av de elever som gick ur åk 9 behörighet att söka gymnasiet. Av andelen som inte var behöriga att söka gymnasiet 2011 var 11 % tjejer och 13 % killar. Att inte vara godkänd i grundskolan innebär att eleven inte når upp till den basnivå som bedöms nödvändig för att man ska kunna fungera i samhället.

Dagens arbetsmarknad har krympt så mycket att för att en ungdom ska få ett arbete så har gymnasiet blivit nödvändigt. Arbetslösheten för ungdomar mellan 15 och 24 år i februari 2013 var 26,4 %. (Statistiska Centralbyrån 2013) Gymnasieskolan har på några decennier gått från att vara något som ca 2/3 började på, till en utbildning för nästan samtliga unga. Enligt statens offentliga utredningar (SOU 2013:13) påbörjade 1975 ca 66 procent gymnasiet direkt efter grundskolan. 2012 hade denna siffra ökat till 98 procent. Idag är andelen som inte fortsätter till gymnasiet nästan försvinnande liten, men det motsvarar ändå ca 2 000 elever.

Gymnasieskolans lärare står således inför en betydligt tuffare uppgift idag än då gymnasieskolan var en urvalsskola. Det förutsätter att skolan anpassar sina arbetsformer också till de elevgrupper som tidigare inte gick vidare till gymnasieskolan. (...) Det är en gigantisk uppgift, som ställer många lärare inför ett ”nytt” yrke. (SOU 1997:107, sid 204)

Men att komma in på gymnasiet betyder inte att man självklart fullföljer hela utbildningen och får ett slutbetyg. 24 % av de som påbörjar en gymnasieutbildning har fortfarande efter fyra år under perioden 2001-2007 inte fått något slutbetyg. Skolverket följer upp efter tre år och av de elever som påbörjat gymnasieutbildningen 2009 så gick endast 69 % ut med slutbetyg 2012 (SOU 2013:13). Möjligheten att börja om på gymnasiet eller läsa någon form av vuxenutbildning finns för de elever som hoppat av gymnasieskolan. Tyvärr visar siffrorna att det fortfarande efter sju år är ca 23 % som inte fått något slutbetyg från gymnasieskolan. (SCB 2012)

Att inte fullfölja grundskolan eller lämna den med ofullständiga betyg kan precis som avbrotten inom gymnasieskolan bero på en rad olika omständigheter. Ohälsa, både psykisk och fysisk, kön, etnicitet, bristande stöd, förväntningar från föräldrar och lärare, förändrade krav och skolans organisation är bara några av dem.

Studier visar att elever som hoppat av bland annat gymnasiet inte trivts på programmet (börjat på det program som de kom in på istället för det som de egentligen ville gå), att de blivit mobbade och att de inte fått det stöd som de behövt för studierna. (Svensson 2007) Svenssons forskning visar också att det på gruppnivå finns ett tydligt samband mellan elevernas socioekonomiska bakgrund och studieavbrott. Sambandet mellan utbildningsnivå och sysselsättning är också tydligt. Arbetslöshet drabbar i allt högre grad personer med låg utbildningsnivå. (SOU 1997:107)

Ianni & Orr (1996), Kushman & Heariold-Kinney (1996), Rumberger (1983, 1987) samt Wehlage & Rutter (1986) (som alla nämns i Ruebel, Ruebel & O’Laughlin 2002) hävdar att de elever som hoppar av skolan ofta får många problem på både individ- och samhällsnivå, till exempel svårigheter att få fast jobb, arbetslöshet, lägre lön, missnöje på jobbet, sämre hälsa och större risk att bli beroende av alkohol och droger. Även självmordsfrekvensen ökar.

I Skolverkets allmänna råd och kommentarer (2008) står det om vikten av eleverna lyckas med sitt skolarbete. ”Ju förr en elev lyckas i sitt skolarbete desto bättre är förutsättningarna för elevens utveckling...”. (s. 8)

Forskarna ovan visar alltså att det finns många faktorer som bidrar till att elever hoppar av skolan och de risker som dessa elever utsätts för. Därför vore det intressant att kunna beskriva några av de faktorer som bidrar till att eleverna plötsligt väljer att återuppta och fullfölja sina studier.

3. Syfte och frågeställning

Studiens syfte är att identifiera faktorer som bidrar till att elever med tidigare skolmisslyckanden återupptar och slutför sina studier.

4. Litteraturgenomgång och tidigare forskning

4.1 Hur motiverar skolan?

I skolverket (2009) redovisas statistik över andelen elever som är nöjda med lärarnas förmåga att motivera dem till skolarbetet. I åk 4-6 uttrycker 56 % av eleverna att de flesta lärarna kan få dem intresserade av ett ämne. 25 % av dessa elever svarar att ingen lärare har den förmågan. Siffran för åk 7-9 är 66 % respektive 17 %. Däremot så är det endast 45 % av eleverna i åk 8 som tycker att skolarbetet leder till lust att lära sig mer. Motsvarande siffra i åk 5 är 74 %.

Ett flertal studier visar samband mellan elevernas motivation och vad eleverna lär sig i skolan. Vad i skolmiljön och undervisningen påverkar elevers lust att lära? Vad är motivation? Oftast ses motivation som något som beror på den enskilde individen och att det är en individuell egenskap. Perry (2006) visar i sin forskning att så är inte fallet. Han visar att motivation uppstår i ett socialt samspel, i relationer till andra människor. Motivation är inte heller ett statistiskt tillstånd utan något som förändras och är beroende av sammanhang, specifika händelser och känslor.

Giota (2002) skriver att motivation är en inre process som vi inte kan observera direkt, utan det är ett komplext begrepp som inte är lätt att mäta. Hon skriver också att ”icke-motiverade elever” lika gärna kan bero att man har olika referensramar och perspektiv, vilket leder till att dessa elevers beteende och de yttre kraven och förväntningarna på dem inte stämmer överens. Motivationen är en förutsättning för det livslånga lärandet. Enligt SKL (2012) är ett bra bemötande avgör om eleven trivs och på så sätt kan tillgodogöra sig utbildningen. Det handlar till stor del om att tro på eleven, elevens förmåga och att bemöta eleven som en unik individ på likvärdiga grunder. Om motivationens betydelse är ett resultat av samspelet mellan elev och lärare och inte något som är givet hos en enskild elev, så är det intressant att fundera över hur motivation uppstår och påverkas av undervisningen.

Håkansson & Sundberg (2012) visar på samband mellan motivation och:

- Tydligt kommunicerade förväntningar och fokus på motiverande, konstruktiva budskap om framgång och misslyckanden från lärare till elev.
- Informativ återkoppling från lärare till elev och mellan elever.
- Positivt och uppmuntrande klimat.
- Effektiva strategier från lärare, till exempel när det gäller val av uppgifter, hur dessa anpassas och förklaras.

Forskningen kring klassrumsuppgifter visar att uppgiften inte är en isolerad företeelse för motivationen. Det finns ett samspel mellan elever, uppgifternas karaktär, undervisning och det sociala stödet i klassrummet. Känslan av tillhörighet i skolan är en annan viktig psykologisk faktor för elever, oberoende av ålder. Vilka effekter den har på motivationen beror däremot på elevernas utveckling. Samband mellan utvecklingsmässiga, psykiska och psykosociala

förändringar och den tydliga nedgången i studiemotivation i de högre åldrarna kan tydligt urskiljas. (Skolverket 2012).

Motivationen hos elever påverkas negativt av skolmiljöer där känslan av tillhörighet och sociala band saknas. Det kan vara att eleverna känner sig utanför, inte respekterade och orättvist behandlade av sina lärare och kamrater. Det är nära och konfliktfria relationer mellan elev och lärare som gynnar motivationen. (Håkansson & Sundberg 2012).

2006 gjordes en studie på 287 ungdomar i åldern 14-15 år. En slutsats från forskningsresultatet blev att den sociala relationen mellan både elev och lärare samt mellan kamrater är viktig för kunskapsresultatet. Studien visar också att lärarens möjlighet att påverka dessa relationer är stor. (Määttä 2006). För att lärarna i skolan ska kunna nå eleverna, krävs det att de också tar hänsyn till hela elevens livssituation, tankar och erfarenheter. När eleverna måste anpassa sin värld och verklighet till de vuxnas förväntningar så tappar eleverna den egna motivationen. (Giota 2002).

Rumberger (1983) (menar enligt Ruebel et al. 2002) att elever som tidigare hoppat av skolan oftare har sämre sociala färdigheter och är mindre sociala både i och utanför skolan. Dessutom har de oftare kamrater med avvikande beteende och attityder, menar Janosz, LeBlanc, Boulerice & Tremblay (1997), (enligt Ruebel et al. 2002).

4.2 Framgångsundervisning

Hattie (2009) visar i sin metastudie att det viktigaste för att nå framgång med sin undervisning är att synliggöra undervisnings- och lärandeprocesserna. I studien betonar Hattie vikten av samspelet mellan lärare och elev; öppen kommunikation kring kunskapsinnehållet, undervisningen och det lärande som sker eller inte sker.

En av skolans viktigaste uppgifter är att möta eleven i den proximala utvecklingszonen. Det är den punkten då eleven ser mål och mening med arbetet i skolan. Kännetecknet för en elev som befinner sig i den proximala utvecklingszonen är att den har ett engagemang och ett intresse, och att eleven tycker att lärandet är meningsfullt sett ur sitt eget perspektiv (Partanen 2007).

En del av framgångsundervisningen i skolan kan skolan själv påverka. Hattie visar i sin metastudie Visible Learning (2009) (översatt Synligt lärande) att barnets självuppfattning formas av uppväxten och att redan vid åtta års ålder vet barnet sin plats på prestationsskalan. Detta påverkar sedan barnets prestation resten av livet. Hattie påpekar dock att skolan, genom uppmuntrande inställning till eleverna samt utmanande och tydliga mål, kan motverka att en negativ självuppfattning.

”Först när barnet upplever pedagogiska relationer där de vuxna är intresserade, öppna och lyhörda för dess personliga integritet och kan bortse från dess direkta beteende, har dess självkänsla möjlighet att utvecklas i en kontinuerlig, dialektisk process mellan barnets längtan efter integritet och pedagogens intresse för detsamma.”

Jesper Juul (2003)

4.3 Relationens betydelse

Enligt Hugo (2007) framträder två faktorer tydligt i avgörandet för om eleverna ska uppleva gymnasietiden som meningsfull. Den första är relationen som uppstår i mötet mellan läraren och eleven, vilket bygger mycket på lärarens elevsyn. Den andra är elevens upplevelse av innehållet som meningsfullt. Skolans innehåll blev meningsfullt för eleverna först då de upplevde att lärandesituationen var på riktigt samtidigt som innehållet var anpassat för dem. Då släppte spärrarna. Kansanen (2000) definierar undervisning i två ytterligheter: elevcentrerad och ämnescentrerad. I elevcentrerad undervisning riktar läraren sin uppmärksamhet mot eleven i första hand. I den ämnescentrerade undervisningen är det ämnet i sig som läraren har all uppmärksamhet riktad mot. För att uppnå bästa möjliga inläring är relationen som läraren har till eleven samt innehållet avgörande. Kansanen beskriver lärandet i skolan som en växelverkan som är beroende av den pedagogiska relationen som uppstår mellan elev och lärare.

Stigendal (2004) skriver om framgångsfaktorer. Framgångsfaktorer som han fått fram i sin studie är bland annat att för hälften av eleverna på skolorna som han studerade var just den förtroendefulla relationen mellan lärare och elev viktigast. Nästan 100 % ansåg just att den sociala relationen måste fungera.

Vidare säger flera forskare att lärande sker intersubjektivt mellan människor. Kroksmark (2006) (enligt Hugo 2007) säger att lärandet sker i mötet med andra människor när vi blir sedda, uppmärksammade och bekräftade. Carlgren (1999) (enligt Hugo 2007) lägger till att lärandet förutom att det är intersubjektivt också är tydligt kopplat till kontexter. Han menar att lärandet då är något som sker mellan individer i en relation och i en social praktik. Lärandet blir till som en del av situationen.

Att vårt lärande bygger på tidigare erfarenheter, som är av betydelse för den som ska lära nytt menar Kroksmark (2006) (enligt Hugo 2007) är av stor vikt. Lärande är situationsbundet och erfarenhetsbaserat.

Ruebel et al. (2002) menar att elever som lämnar skolan genomgår en process innan de hoppar av. Det är en process där man gradvis blir mer och mer alienerad från skolan. Därför menar de att ett engagemang i skolans miljö förebygger avhopp. Engagemanget beskrivs på olika sätt: tillhörighetskänslor till skolan och klassrummet som innefattar känslan av att bli accepterad, respekterad och inkluderad i klassrummet.

Vygotskij, som var verksam i början av 1900 talet i forna Ryssland och i början av Sovjetunionens bildande, påvisar att vår sociala kontext, samspelet mellan individen och dess omgivning påverkar utvecklingen hos individen. Om man sätter detta i ett pedagogiskt perspektiv så innebär det att vi får titta inte bara på eleven och dess lärande utan också hur det sociala sammanhanget och samspelet påverkar utvecklingen.

Vygotskij visar att varje individ har en proximal utvecklingszon. I den kan individen utvecklas vidare med endast ett visst stöd från exempelvis en kamrat eller en vuxen. Den proximala utvecklingszonen ligger strax ovan den självständiga kompetensen. Eleven når sin proximala utvecklingszon genom att pedagogiskt vägledas och så småningom kan eleven internalisera kunskapen. Efter detta så har den före detta utvecklingszonen blivit en ny bas (Partanen 2007).

Alla människor är ett resultat av det sammanhang och den tid som de lever i. Vikten av att se hela individen, vad den bär med sig till och från skolan och som är en del av elevens vardag är minst lika viktigt som att anpassa undervisningen för varje elev.

4.4 Viktiga begrepp

Alienation: Ordet alienation härstammar från latinets *alienare*, som betyder avyttra eller avlägsna. Alienation används i studien där ungdomar utvecklar ett förfrämligande från skolan och därmed en känsla av främlingsskap. I begreppet ingår känsla av maktlöshet, meningslöshet, social isolering och brist på identitet.

Tillåtande alienation: Innebär att skolan och samhället genom sitt agerande eller snarare brist på agerande tillåter ungdomar att främja sig från skolan/samhället. Skolan misslyckas med att få barn och ungdomar att känna mening med skolan. Genom att skolan inte uppmärksammar på rätt sätt, se dem som far illa och sakna dem som inte syns eller inte är på plats, så brister skolan i att fånga upp dem som på så sätt bidrar skolan till den sociala isoleringen och maktlösheten.

Marginalisering: Den som är marginaliserad kan inte själv ändra på sin livssituation till det bättre. Faktorer som exempelvis uppväxtmiljö påverkar ungas chans till bra framtida levnadsförhållanden. I begreppet marginalisering ingår också **utanförskap**. Utanförskapet innebär att barn/unga känner och eller befinner sig utanför en grupp som av samhället eller den sociala situationen ses som önskvärt att höra till.

4.4 Sammanfattning

De forskningsresultat som jag tagit del av visar att relationen mellan lärare och elev samt relationer till kamrater är motivationshöjande faktorer i skolan. Det och ett synligt och lättförståeligt syfte om det som lärs ut är grundläggande för att eleverna ska nå kunskapsmålen på bästa möjliga sätt.

Faktorer som påverkar är elevens självkänsla och självuppfattning. Att eleverna känner förståelse för det som de skall lära, ökar motivationen. Motivationen är en av förutsättningarna för inläringen. Motivationen uppstår i ett socialt sammanhang – i samspelet mellan läraren och eleven. Läraren har här en nyckelroll genom sitt bemötande av eleven och förmågan att tro på eleven och dess kapacitet. Men det krävs också att undervisningen bedrivs på elevens villkor. Så snart undervisningen handlar om att uppfylla vuxenvärldens förväntningar riskerar elevens motivation att falna. Bara knappt hälften av eleverna i årskurs åtta har lust och motivation att lära sig mer jämfört med ca tre fjärdedelar av eleverna i årskurs fem.

5. Metod och genomförande

5.1 Val av forskningsansats

Studien utgår från en livsvärldsfenomenologisk ansats och har sin centrala utgångspunkt i elevernas egna tidigare erfarenheter från skolan.

”Enligt den fenomenologiska synen utgör alla erfarenheter som en individ är medveten om vid ett visst tillfälle det så kallade fenomenologiska fältet. Fenomenologin sysslar inte med verkligheten utan med individens personliga tolkning av verkligheten. Individens tolkning av sin verklighet är selektiv därför att den står under inflytande av tidigare erfarenheter, attityder, mål och försvarsmekanismer. Med andra ord vi tolkar det vi vill tolka” (Bengtsson 2005 sid. 113).

Fenomenologin beskriver och systematiserar hur människor uppfattar saker i sin omvärld. Fenomenologin fungerar bra både för forskning om lärande och olika omvärldsaspekter som inte har med lärande att göra. Den försöker beskriva hur olika människor uppfattar samma fenomen (Forsmark 2009).

Livsvärlden är den värld som vi lever i, den värld som vi är förbundna med. Det är förbundenheten mellan människa och värld som utgör essensen i livsvärlden. Livsvärlden är subjektiv-relativ då den alltid upplevs i relation till ett subjekt. Livsvärlden ska därför inte förstås som en objektiv eller en subjektiv värld. Människan är i värden och det är i den världen som hon känner sig själv (Berndtsson 2009).

Bengtsson (2005) lyfter fram metodologiska konsekvenser, där han tar upp två grundläggande villkor som måste vara uppfyllda för att kunna bedriva empirisk livsvärldsforskning. De två grundläggande villkoren är att livsvärlden kan göras till undersökningsobjekt och att livsvärldsfenomenologin inte förblir en filosofi.

Livsvärlden som forskningsobjekt ifrågasätts ofta om den kan vara föremål för forskning, då den utgör förutsättningen för all vetenskap och reflektion. Bengtsson menar ändå att livsvärlden inte är något oåtkomligt som inte går att undersöka eller tala om. Livsvärlden, säger Bengtsson, är den konkreta verkligheten som vi dagligen möter och förhåller oss till. Det finns därför inget hinder för oss att undersöka den egna eller någon annans livsvärld. Bengtsson (2005)

Valet av forskningsansats är gjord utifrån att få tillgång till ungdomarnas livsvärld – alltså hur de upplevde sin skoltid – och identifiera ett flertal fenomen, vilka påvisar såväl anledning till misslyckande i skolan som återkomst till skolan.

5.2 Reflexiva intervjuer

Med reflexiva intervjuer hoppas jag genom samtal komma fram till fenomen som kan förklara hur ungdomarna återvände till studierna och om det finns några gemensamma fenomen för dem. Med det reflekterande förhållningssätt hoppas jag både kunna vidga mina tankar, men även erövra nya. Thomsson (2010) menar att det finns ingenting som är självklart, utan allt får sin betydelse i sammanhang. För att hitta de fenomen som jag söker väljer jag att använda av reflexion i min undersökning. Att reflektera innebär att vara eftertänksam och se hur kunskapen hela tiden återspeglas ur olika synvinklar. Thomsson (2010) skriver ”Man söker insikt i hur olika omständigheter påverkar det som sker ” (sid 38).

Ett reflexivt förhållningssätt gör oss också medvetna om och hjälper oss att förstå våra egna antaganden och fördomar, vilket ökar vår förståelse för det vi vill undersöka. Om det ska bli en kvalitativt god studie bör vi ställa frågor som medvetandegör den förförståelse vi har när studien påbörjas. Viktiga frågor att ställa sig är vem det är som styr samtalet, vad som berättas eller ännu mer intressant - det som inte berättas. Det reflekterande förhållningssättet leder in oss på intressanta vägar då vi reflekterar över fenomen som inte alltid visar sig så tydligt (Thomsson, 2010). Metoden är att se och identifiera fenomen ur ungdomarnas berättelser och sedan reflektera över eventuellt samma fenomen ur en rad olika synvinklar.

Detta förhållningssätt anser jag ligga mycket nära ett livsvärldsfenomenologiskt angreppssätt där det är viktigt att så långt som möjligt frigöra sig från sin förförståelse för att lättare vara öppen och följsam när man försöker närma sig informanternas livsvärld. I en reflexiv intervju så glider forskaren hela tiden mellan hanteringen av informanternas material och sina egna tolkningar.

5.3 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Att nå en god validitet är mitt mål och i den har jag kopplat samman uppsatsens syfte och mina frågeställningar med en lämplig ansats och metod. Mitt resultat kommer ju att bestå av mina tolkningar, tillsammans med deltagarnas tolkning av situationen, sin livsvärld. Tolkingar är sällan helt valida, men Thomsson (2010) menar att om tolkningarna är noggrant genomförda så kan man ändå argumentera för att man studerat det man avsett studera. Då är tolkningarna giltiga under de rådande premisser som gällde vid tolkningstillfället.

Alla studier börjar med en förförståelse inom ett ämne. En tanke om hur det kan vara. Det är den tanken som väcker intresset för att göra studien. Min förförståelse är stor, eftersom jag har sett resultat som väcker min nyfikenhet. Jag har förståelsen för att något händer, men jag kan inte på förhand svara på vad det är som händer. Min förförståelse är att under vissa omständigheter så sker ett uppvaknande, kommer det till en brytpunkt etc. Det är denna brytpunkt/uppvaknande som gör att en elev med tidigare studieproblematik och med ett flertal studiemisslyckanden en dag börjar ta studierna på allvar, hittar sin studieteknik eller att bitarna faller på plats så att eleven tar sig igenom den period i skolan som han/hon tidigare misslyckats med. Min förförståelse är alltså *att* något händer, men inte *vad*. Det är frågan om vad, *vad* (fenomenet) är som jag vill identifiera i min studie. Om vad detta *vad* är har jag ingen kunskap, men en tanke om hur det kan vara.

För att kunna säkerställa en så god reliabilitet som möjligt var min ambition att försöka genomföra intervjuerna med informanterna i en anda av öppenhet, respekt och förtroende och

även genom en gemensam reflektion. Då jag varit med några av ungdomarna under sin ”resa”, och har en etablerad relation med dem sedan tidigare inser jag att det kunde påverkat deras svar. Dock har jag inte undervisat någon av dem sedan de gått vidare till folkhögskola eller Komvux.

När det gäller generaliserbarhet så skriver Thomsson (2010) att det naturligtvis är ett önskemål att de mönster man hittar i studien ska gälla för större sammanhang än bara denna studie. Detta gäller specifikt då det handlar om att med hjälp av studien hitta dolda mekanismer och mönster. Istället för att generalisera så talar man om möjligheten att successivt utvidga tillämpningsområdet för en förståelse även i andra sammanhang. Min tanke är att om jag kan identifiera *vad*, som säkert kan vara många saker men med någon gemensam nämnare hoppas jag, så skulle man kanske kunna applicera *vad* på elever som riskerar att misslyckas i skolan. Detta för att de ska slippa misslyckas eller att det ska gå lång tid innan de återupptar studierna. Jag är medveten om att även tid kan vara en faktor som spelar roll.

5.4 Urval

I följande avsnitt, kommer ungdomarna kort att presenteras. Ungdomarna presenteras med fingerade namn, men i övrigt utifrån det material som intervjuerna gett mig. Jag har valt att intervjua ungdomar/unga vuxna som av en eller annan anledning inte gått klart skolan (grundskolan eller gymnasiet) för att sedan återvända dit för att göra det. Presentationen är kortfattad utifrån de svar som jag fick under intervjusituationen.

Jag har inte tagit del av någon dokumentation kring eleverna innan intervjuerna och lutar mig därför endast på ungdomarnas upplevelse av sin studietid. Detta för att deras egna livsvärldar ska få vara det primära i mitt arbete. Då två av ungdomarna stått mig ganska nära så har jag också varit noga med att bara använda de svar som ungdomarna gett på frågorna och inte någon av den förkunskap som jag har om dem.

Tre av dem studerar på en folkhögskola i nordöstra Skåne och valdes ut av sin mentor på skolan. Mentorn på skolan fick läsa mitt PM till uppsatsen och valde sedan ut elever som passade in på beskrivningen.

Två av de intervjuade ungdomarna har gått i projektet som jag ledde och har tackat ja när jag frågade om de vill ställa upp. En av dessa elever har jag haft en nära relation till under tiden i projektet medan den andre har funnits i projektets utkanter och mer gjort en egen resa. Den sjätte intervjun var av en kille som gått på resursskola i kommunal regi. Killen ställde upp på intervjun, men hela intervjun kändes mycket trög och hela killen utsöndrade olust över situationen. Jag har därför valt, efter att ha rådfrågat och diskuterat detta med min handledare, att inte ta med hans intervju i resultatdelen. Detta för att säkerhetsställa frivilligheten i deltagandet.

Cicci

Cicci är en 21-årig svensk tjej. Hon är uppvuxen i en liten ort i nordöstra Skåne. Fram till åk 4-5 bodde hon tillsammans med både sin mamma och pappa. Någon gång under åk 4-5 skildes föräldrarna och under åk 6 började det krångla för Cicci i skolan. Hon gick ur grundskolan utan betyg i matematik och gick sedan på ett gymnasieprogram som hon inte valt, utan för att det var bara där hon kom in. Cicci tog studenten med streck i många ämnen och har nu läst upp sina betyg på folkhögskola i 1,5 år. Till sommaren får Cicci

gymnasiekompetens och har sökt högskolan till hösten, något hon aldrig trodde var möjligt då hon började skolan ingen.

Filip

Filip är en 21-årig svensk kille som är uppvuxen i liten ort i nordöstra Skåne. Filip har sedan tidiga skolåren känt sig annorlunda och inte trivts i skolan. Detta resulterade i en trasslig och ofullständig skolbakgrund och många försök att komma igång i gymnasiet. Filip har nu läst på folkhögskola i ett halvt år och trivs mycket bättre där och känner att det fungerar mycket bättre.

Martin

Martin är en 23-årig svensk kille som är uppvuxen på liten ort i nordöstra Skåne. En trasslig och ofullständig skolbakgrund med bland annat missbruk och vistelse på behandlingshem är Martins historia kantad av. Martin har känt sig sviken av lärare vid flera tillfällen och har nu läst på folkhögskola i ett halvt år.

Lina

Lina är en 25-årig svensk tjej som är uppvuxen i medelstor ort i Västsverige. Lina har sedan tidiga skolår setts som strulig och besvärlig i skolan. Lina bytte skola och placerades om, utan någon större framgång, flera gånger. Linas skolgång var trasslig och ofullständig, även om hon ”fick med sig ett papper” från nian om att hon gått ur grundskolan. Lina läste på två gymnasier innan hon gav upp. När hon 20 år gammal var ensamstående mamma till en ettårig dotter och inte visste vad hon skulle göra började hon läsa på folkhögskola. Hon läste 2,5 år på folkhögskolan för att få gymnasiekompetens och har efter det läst ett år på behandlingsassistentutbildning på en annan folkhögskola.

Joel

Joel är en 30-årig norsk/svensk kille med romsk härkomst. Joel växte upp med mamma och pappa i en medelstor ort i Västsverige. Joel började redan i grundskolan att vägra gå till skolan bland annat på grund av den mobbning han utsattes för. Han har en trasslig och ofullständig skolbakgrund och har nu läst 2 år på folkhögskola och fått gymnasiekompetens och har nu arbete.

Sebastian

Sebastian är en 19-årig svensk kille som ”stökade” sig igenom åren 1-5 i grundskolan och placerades i åk 6 på kommunens resursskola. Han gick sedan sina 4 resterande år på resursskolan. Sebastian ställde upp på intervjun, men det märktes mycket tydligt att han upplevde situationen mycket obehaglig och jag tolkade det som hans medverkan inte var frivillig. Därför redovisas inte hans berättelse i uppsatsen.

5.5 Etiskt förhållningssätt

För att genomföra min studie på ett etiskt förhållningssätt så har jag använt mig av vetenskapsrådets skrift, God forskningssed (2011). I inledningen till skriften skriver de om att forskningsetik inte är något statiskt, utan nya problem aktualiseras när nya frågor ställs. Forskningen i Sverige är stor och stora förväntningar ställs på den svenska forskningen. Därför förväntas en forskare göra sitt bästa för att genomföra sin forskning på bästa möjliga sätt. Det finns klara och tydliga uppförandekrav på forskaren och den forskning som görs och

dessa grundar sig i samhällets vanliga etiska värderingar. Skriften innehåller hänvisningar till webbplatsen ”CODEX – regler och riktlinjer för forskning”.

Vetenskapsrådet sammanfattar dessa regler i 8 punkter:

1. Du ska tala sanning om din forskning
2. Du ska medvetet granska och redovisa utgångspunkterna för dina studier
3. Du ska öppet redovisametoder och resultat
4. Du ska öppet redovisa kommersiella intressen och andra bindningar
5. Du ska inte stjäla forskningsresultat från andra
6. Du ska hålla god ordning i din forskning, bl a genom dokumentation och arkivering
7. Du ska sträva efter att bedriva din forskning utan att skada människor, djur eller miljö
8. Du ska vara rättvis i din bedömning av andras forskning

I mitt metodavsnitt har jag redovisat val av forskningsansats. Vidare har jag ett avsnitt om validitet, reliabilitet och generaliserbarhet, där jag diskuterar just att materialet tolkas utifrån ungdomarnas och mina tolkningar av deras livsvärld. Forskningen är helt min egen och alla svar som redovisas är sanningsenliga. Då studien bygger på frivilligt deltagande så valde jag att inte redovisa den intervju där jag misstänkte att ungdomen inte deltog frivilligt. Några kommersiella intressen eller andra bindningar finns inte för studien.

Rent praktiskt uppstår några etiska frågor kring urvalet av ungdomarna. De tre ungdomar som valdes utav av sin mentor på folkhögskolan, kommer att kunna identifieras av henne och varandra. Detta hade vi hade en diskussion kring före intervjun. De tre som deltog var väl medvetna om och införstådda med att de kände till varandra och att mentorn kommer att kunna identifiera dem i beskrivningar av dem. Min tolkning är att det är därför som den sjätte intervjun inte föll så väl ut, då ungdomen inte tänkt på just att han kan komma att identifieras av dem på den grundskolan i kommunen som han gick på samt resursskolan som han senare gick på.

Då alla var över arton år och ställde upp frivilligt för intervjuer så krävdes inga underskrifter av vårdnadshavare. Jag ansåg inte det heller nödvändigt med en skriftlig överenskommelse då ungdomarna kom till mig frivilligt, blev informerade om förutsättningarna och efter det valde att delta genom att svara på mina intervjufrågor.

Brister och fördelar med mina metodval diskuterar jag vidare i min metoddiskussion.

5.6 Genomförande

Från början hade jag tänkt använda mig av sex av de ungdomar som jag arbetat med under åren i projektet. Jag hade en längre diskussion om detta med min handledare som fick mig att förstå att min förförståelse och kunskap om dem kunnat påverka trovärdigheten i studien. För att det inte skulle bli så, valde jag att bara intervjua två av ungdomarna från projektet och valde också att fråga en som deltagit lite i periferin. Tre av ungdomarna valdes ut av sin mentor på en folkhögskola i nordöstra Skåne, efter det att jag ringt och frågat om mentorn kunde hjälpa mig med att hitta ungdomar att intervjua. Mentorn läste mitt PM till uppsatsen och valde sedan ut tre elever som passade in på beskrivningen. Den sjätte intervjun gjorde jag med en kille som gått på den kommunala resursskolan i kommunen som jag arbetar. Hans

före detta mentor trodde att han ville delta i intervjun och dela med sig av sina erfarenheter, vilket han också tackade ja till först.

Alla intervjuerna har föregåtts av en stunds samtal där jag presenterar mig själv, min bakgrund och orsaken till att jag valt att skriva om just detta ämne i min uppsats och vilket syfte jag har med den. Jag har sedan frågat dem om vilken information de fått innan vi träffades och om det känns ok att delta utifrån det som vi nu pratat om. Vi tittade sedan tillsammans på mitt intervjuunderlag, bilaga 1, och sedan fick de själva börja berätta utifrån intervjuunderlaget om hur de upplevde tiden (sin livsvärld) under åren i grundskolan, gymnasiet och fram tills nu. Mitt val av genomförande gjorde jag utifrån att jag ville få åtkomst till och kunna tolka ungdomarnas egna livsvärld. Den livsvärld som de levde i under sina grundskoleår/gymnasieår, den värld som var deras vardag, hur de erfor den och hur den kom att påverka deras framtida livsvärld och val. Intervjuerna varade ca 50-60 minuter och i en för dem känd och lugn miljö.

Den reflexiva delen i intervjun innebär att informanterna själva fick reflektera över det samtalsunderlag om skolan samt hemförhållanden som jag presenterade för dem. Sedan fundera jag över deras reflektioner och utifrån det gjort en analys för se om jag kan hitta gemensamma fenomen i deras berättelser.

Alla intervjuer spelades in, med tillstånd av deltagarna och jag skrev också mycket för hand under intervjuens gång. Jag har efter intervjuerna transkriberat det inspelade materialet ordagrant till text och även markerat det som jag valt att skriva för hand, då det ofta var extra intressanta uttalanden, där ungdomarna drog egna slutsatser eller uttryckte händelser eller känslor som jag ansåg vara viktiga för resultatet i uppsatsen.

För min del har efterarbetet sedan handlat mycket om att bearbeta ungdomarnas berättelser för mig själv. Jag har funderat mycket över det som de har sagt och lärt mig stora delar av deras berättelser utantill. Jag har vridit och vänt på deras svar och även relaterat det till min teoridel och händelser som skett i min vardag. Allt för att deras livsvärld skulle komma att framstå så tydlig som möjligt, för att göra den implicita livsvärlden explicit. Arbetet med ungdomarnas berättelser har också påverkat mitt arbete, då jag i samtal med lärare lyssnat på dem och funderat över – och till och med vändats över – det som lärarna uttrycker, efter att ha tagit del av ungdomarnas berättelser. Detta då jag har i min skolvardag kunnat se lärare som idag begår samma misstag mot elever som de som de intervjuade ungdomarna berättat för mig om.

6. Resultat

Efter att jag transkriberat och analyserat mina intervjuer av de fem ungdomarna så kan jag se flera återkommande likheter i deras berättelser om sin skoltid. Dessa likheter består i känslan av att inte ha blivit sedd, att ingen engagerat sig i just ”mig”. Flera av ungdomarna uttrycker också i intervjuerna att de inte förstått meningen med det som de skulle lära sig.

Att skolan och skolmiljön inte är den enda faktorn som påverkar skolresultatet kan också tydligt tolkas ut av intervjuerna. Inte sällan har det funnits med orosmoment för ungdomarna även i deras hemmiljö.

Vad som är viktigt att se i mina intervjuer är att alla de som jag intervjuat har klarat grundskolan mer eller mindre bra och kommit in på någon form av gymnasium. Det står klart att de brister som uppstått under grundskoletiden påverkat deras gymnasietid och lett till avhopp eller misslyckande under gymnasietiden. Med brister avser jag inte bara kunskapsluckor utan även tilltron till skola och system, vilket lett till exempelvis dålig självkänsla.

6.1 Grundskolan

I alla intervjuerna framkommer ungdomarnas behov av att vara sedda och att det behovet inte blivit tillfredställt. Ungdomarna beskriver alla ett utanförskap i skolan som började redan så tidigt som under de första åren. Känslan av utanförskap var något som både kamrater och lärare bidrog till genom sina handlingar. Det var lärare som inte såg och förstod samt brist på kamrater eller att ungdomarna var utsatta för mobbing. Att svara på frågor om tiden i grundskolan var inte helt enkelt för dem. Det fanns både en tidsaspekt och en känslighetsaspekt kring frågor och svar. Att ha gått 9 år i grundskolan och misslyckats på ett eller annat sätt och nu sitta ner och reflektera över den tiden, säger flera av dem vara mycket svårare än vad de tänkt sig. Lina uttrycker under intervjuens gång: ”Det känns för jävligt att gå igenom all skit igen”, samtidigt som hon efter intervjun är glad över att jag velat ta del av hennes berättelse.

Filip, Martin och Lina berättade om hur de upplevde åren 0-3 i skolan på följande sätt:

”Jag tyckte det var stökigt och jobbigt redan då. Jag önskade ett annat bemötande och ville inte bli bemött ”för liten att förstå”. Jag tänkte och tyckte mer än de vuxna kunde föreställa sig. Det var stora klasser och mycket folk. Ingen märkte att det inte fungerade för jag gjorde det jag skulle!” Citat av Filip

Filip återkommer till känslan av utanförskap fler gånger under intervjun. Han berättar på samma sätt om åren 4-6 och 7-9. Vad som i Filip's fall gjorde åren 7-9 ännu värre var att de något år äldre kamraterna, som han umgåtts med under åren 0-6, försvann då han började på högstadiet. Vad som påverkade Filip mycket under åren i grundskolan var också hur meningslöst han upplevde det som han skulle lära sig. Filip upplevde att han under hela skolgången blev behandlad som ”liten och oförstående”. Filip upplevde åren 4-9 så här:

”Jag upplevde fortfarande att det vara stora klasser och fel bemötande från lärarna. Jag upplevde mig själv som avvikande och ingen i skolan märkte detta. Min dagmamma kommenterade ofta att jag ”låg före de andra barnen”. Jag höll mig i bakgrunden hela tiden. Hade ett par kompisar – som var 1-2 år äldre. Dessa försvann sedan efter mellanstadiet.”
Citat av Filip

Martin gick aldrig förskoleklass och var van att leka själv eller med några få vänner. Martin uttrycker också att det är just lekt han gjort hela tiden fram till skolstart, där hos sin dagmamma. Att byta miljö till skolan var en stor omställning för honom. Martin själv uttrycker det så här:

”År 1-3 funkade sådär. Hade varit hos dagmamma fram till jag började skolan. Det var en stor omställning. Jag hade lekt hela tiden innan. Jag gjorde läxor, men förstod inte alltid. Gillade det inte, det var tråkigt.” *Citat av Martin*

Martin beskriver tydligt i flera citat att han inte riktigt förstod vitsen med att gå i skolan. Att han gjorde sina läxor men aldrig riktigt förstod varför och vad han skulle ha dem till. Martins motivation till skolarbetet var hans mamma, hon såg till att han skötte läxorna fram till åk 8 då Martin flyttade till sin pappa istället. Så här beskriver Martin tiden kring flytten från mamma till pappa.

”Mamma tvingade mig att göra läxor. Mamma var hemma mycket, hon var förtidspensionär. Jag spelade en hel del tv-spel och lite fotboll. Flyttade till pappa och det var då det började strula.” *Citat av Martin*

Lina som strulade mycket i skolan och alltid var närvarande då det blev bråk beskriver bytet av skola i åk 3 på ett mycket fängslande sätt. Hon var mycket glad då hon fick byta tillbaka till sin gamla skola, efter en termin. Men berättar vidare om en ganska kaotisk skolgång med otaliga möten ihop med föräldrar och rektor.

”När jag skulle börja år 3 flyttade vi och jag började på en ny skola. En tid jag egentligen bara vill stryka från mitt liv helt...vi hade nog 3-5 lärare den terminen och jag gick i en kaosklass och jag hatade varje dag där [...] Jag hade två kompisar, en flicka och en grabb. Han var accepterad av klassen men inte jag och tjejen.” *Citat av Lina*

”I år åtta fick jag göra lite vad jag ville på svenskalektionerna, så länge jag skrev eller läste [...]. Sen störde jag klassen lite för mycket så jag fick ett pappersplank längst bak i hörnet att sitta bakom.” *Citat av Lina*

Linas livsvärldsberättelse visar tydligt på både utanförskap som var relaterat till eleverna i nya klassen samt att hon blev behandlad på ett oacceptabelt och mycket kränkande sätt av den lärare som placerade henne bakom en pappersskärm längst bak i klassrummet.

När vi kommer till Joels berättelse så visar den tydligt på hur mobbing påverkar honom och att det trots en hel del insatser inte lyckades att få Joel att gå till skolan. Joel, som är uppvuxen i en familj med romsk härkomst, återkommer gång på gång till hur viktig familjen var och är för honom.

”...min skolgång gick jättebra ända till slutet på tredje klass, då blev jag mobbad för att jag var halvnorsk, inte för att jag var rom konstigt nog. Jag var hemma så mycket så jag fick gå om fjärde klass och till slut bytte jag skola i femte klass. [...] det spred sig att jag varit mobbad och då började det där med. Jag stannade hemma så mycket att mina föräldrar fick gå på en massa möten. Man anlidade en privatchaufför som körde mig tillskolan varje dag [...] En dag kom till och med rektorn hem och jagade mig kring vardagsrumsbordet för att köra mig till skolan.” Citat av Joel

I högstadiet väljer skolan att ge Joel hemundervisning. Han behöver inte längre komma till skolan. Joel skäms innerst inne för detta och läser en hel del hemma för att inte verka dummare än de andra barnen på gården.

”Till slut fick jag hemskola i hela högstadiet, men bara fem timmar i veckan så det var ju ingenting. Men tack vare att jag lurade alla mina vänner att jag gick i skolan så var jag tvungen att läsa och träna en massa hemma för att det inte skulle märkas att jag inte gick i skolan.” Citat av Joel

Cicci tyckte att de första fyra-fem åren i skolan var bra. Någon gång under dessa år i mellanstadiet skiljs hennes föräldrar. Cicci själv reflekterar inte över detta sammanhang utan uttrycker bara att det var bra upp till år 4-5 och att det var först i årskurs sex som hon började slarva med skolan. Cicci själv däremot är förvånad över att hon slarvade med engelskan, då som hon själv uttrycker det, egentligen tyckte om just engelskan.

”I fyran och femman var det bra. Det var i sexan jag började balla ur. Jag började slarva med glosor i engelska som jag egentligen tycker är kul.” Citat av Cicci

Från att ha fungerat väl upp till årskurs 4-5 och börjat slarva med engelskan i årskurs 6, så placerades Cicci i liten undervisningsgrupp i matematik på högstadiet. När Cicci gick ur grundskolan så var det med ett betyg som tyvärr innehöll streck i ett flertal ämnen. Cicci beskriver också hur utlämnad hon kände sig i den lilla gruppen och att den uppmuntran som hon behövde inte fanns.

”På högstadiet blev jag flyttad till liten grupp i matte. Jag hade streck i MA, SO och NO då jag gick ur nian. [...] I den lilla gruppen i matte kände jag ingen och fick ingen uppmuntran, jag kände mig helt utlämnad i den lilla gruppen.” Citat av Cicci

I flera av intervjuerna framkommer även hur eleverna alienerar sig från skolan. Genom ökat skolk och att vara hemma mer och mer så främjar sig eleverna från skolan och skolmiljön. Cicci uttrycker tydligt hur just hennes alienering gick till i citatet nedan.

”Jag fick nya kompisar som var likasinnade – de klarade inte heller proven och såg fel på skolan. Vi tyckte skolan var dålig. Vi bildade en liten grupp som inte gillade skolan och började tycka illa om de som presterade i skolan. Vi pratade inte ens med dem. Stannade en av oss hemma så stannade även de andra hemma ” Citat av Cicci

Även Filip beskriver sin alienering från skolan när jag intervjuar honom. Filip uttrycker också vad jag tolkar som en viss ilska mot sina föräldrar, för att även de svek honom under alla år i grundskolan, då de enligt Filip kände till hans situation, men faktiskt aldrig tog tag i det.

”I 7:an bytte vi klasser. Det kom nytt folk till klasserna. Fortfarande kände jag mig orättvist bemött. Mina föräldrar visste men tog aldrig det med skolan. Tyckte det var mycket stressigt och hamnade utanför gemenskapen, detta var delvis självvalt. Jag kände mig annorlunda. Hade inte samma intressen som de andra i 7-8. Var sjuk mycket i 9:an, då var jag borta 50 %. Jag kände mig mognare än de andra och orkade inte umgås med dem.” Citat av Filip

I ingen av mina intervjuer säger ungdomarna rätt ut att hemförhållandena påverkade deras skolgång. Men den del av intervjun som handlade om hemförhållandena under tiden i grundskolan har ändå några vad jag tycker talande citat som är värda att titta på. Bland annat så vill jag åter igen titta på Ciccis citat om när hennes föräldrar skildes och hennes citat om när det gick snett i skolan. Någon egentlig slutsats kan jag inte dra av svaren, men det är intressant att de sammanfaller.

” Någon gång under åren 4-5 så skildes mina föräldrar”

”I fyran och femman var det bra. Det var i sexan jag började balla ur. Jag började slarva med glosor i engelska som jag egentligen tycker är kul?” Citat av Cicci

För Filip del, han som känt sig utanför sedan första stund i skolan och bara haft några få vänner på fritiden att leka med under låg- och mellanstadietiden så blir det tydligt hur han blir ännu ensammare på högstadiet, då även vännerna hemma försvann.

*”Jag bodde med mamma och pappa. Jag lekte med grannbarnen som var några år äldre än mig. De kompisarna försvann efter mellanstadiet och jag hade ingen att leka med längre.”
Citat av Filip*

6.2 Självkänsla

Ingen av de intervjuade ungdomarna berättar om sin grundskoletid som någon positiv del av deras liv. Grundskolan för dessa ungdomar präglades av misslyckanden och av att bli marginaliserad samt att inte känna sig förstörd, eller ha en naturlig tillhörighet då både kamrater och vuxna svek i sina relationer till dem. Man kan under intervjuernas gång tydligt se och höra hur dålig självkänslan varit hos flera av dem under grundskoleåren. Bland annat så uttrycker Cicci det så här angående sina betyg i tyska och engelska.

”...tyvärr hade vi samma lärare i tyska och engelska och tyskan satt jag bara av. Det innebar att läraren hade samma förväntningar på mig i engelska som i tyska, trots att jag var mycket bättre i engelska. Alltså, hon såg inte hur duktig jag var i engelska eftersom jag var dålig i tyska. [...] Misslyckades man på ett prov var det kört. Det var nog fel på undervisningen och jag tappade självförtroendet.” Citat av Cicci

Vidare beskriver just Cicci vilken törn hennes självförtroende fått under åren i grundskolan, då hon beskriver första tiden på folkhögskolan efter arbetslösheten så här.

”Jag hade bestämt mig för att inte hålla tillbaka utan säga vad jag tycker, vara mig själv. Det var jobbigt i början, innan jag visste att det inte berodde på att de inte gillade mig då de inte pratade med mig. [...] Jag fick utveckla mig själv”. Citat av Cicci

Cicci beskriver också sin brist på självförtroende mycket tydligt i intervjun, då hon säger följande mening;

”Jag trodde jag var dålig på allt, inte allt utan i mig själv”. Citat av Cicci

Filip uttrycker att hans engelska blev bättre i år 7-8, men poängterar att det inte beror på skolan i sig utan på att han på sin fritid tittar mycket på otextad engelsk film och spelar mycket spel på engelska. Han hittar sitt eget sätt att lära när lärarna inte kan hjälpa honom med det. Detta lilla att kunna höja sig ett snäpp i engelskan från G till VG gjorde också att närvaron under en period blev bättre.

”I 7-8 så fungerade engelskan bättre, inte pga skolan utan för att jag såg mycket otextad engelsk film och spelade engelska spel. Jag höjde mig ett snäpp till VG. Jag hade något bättre närvaro i skolan.” Citat av Filip

Joel kan som vuxen man, sambo och med barn, idag se att han missat mycket under skoltiden då han lät sig påverkas av de elever som mobbade honom. Den vuxna Joel som har återfått sin självkänsla kan se tillbaka på sina grundskoleår och uttrycka att han skulle gett sig själv en mycket bättre chans om han hade fått gå om skolan.

”Om jag hade fått gå om skolan så hade jag tagit för mig mer och inte tagit åt mig så mycket av vad alla sa och kallade mig” Citat av Joel

6.3 Gymnasietiden

Om åren i grundskolan varit tuffa för många av de intervjuade så är det nog ändå gymnasiet som varit tuffast. Avhoppet och känslan av att inte höra hemma blev tydligare på gymnasiet. Gymnasietiden ställde nya krav på dem och även om försöken var många hos dem, så saknades det något, vilket ledde till avhopp. Martin berättar under intervjun just hur sviken han kände sig av läraren som betytt så mycket för honom bara slutade inför år tre. Martin klarade inte att inte ha den relationen till skolan, utan detta ledde till hans avhopp och till ett större återfall i missbruk.

”I nian hade jag börjat använda hasch och blev placerad på ett behandlingshem. Jag gick i skolan där och fick lite ordning på det. Flyttade hem till pappa igen och började på gymnasiet, började strula igen och blev ren ett tag och så höll det på...” Citat av Martin

”Efter tiden på behandlingshemmet kom jag in på Fordonsprogrammet. Där mötte jag en lärare som jag fick en mycket bra relation till och han stöttade mig igenom år ett och två. Till höstterminen i årskurs tre slutade han utan förvarning. Jag tappade då all motivation till gymnasiet och hoppade av bara efter några veckor. Detta ledde även till ett större återfall i missbruk än tidigare.” Citat av Martin

Filip började gymnasiet varje höst fyra år i rad. Filip som känt sig annorlunda och utanför sedan förskoleklass kände sig ännu mer annorlunda på gymnasiet. Han beskriver också hur glappet mellan honom och skolan blev större för varje år. Att Filip kunde ”sitta hemma” och inte göra någonting, i fyra år innan någon inom kommunen tog tag i situationen och följde

lagen om det kommunala uppföljningsansvaret och hjälpte Filip rätt, är något som jag reagerade starkt på under intervjun.

”Började gymnasiet – media, men gick bara 2-4 veckor innan jag hoppade av. Passade inte mig, det var för mycket folk. Jag förväntades vara en i klassen. Vara en del av en grupp. Var hemma i fyra år. Spelade mycket gitarr. Jag försökte börja gymnasiet varje höst, men det var samma upplevelse och glappet blev värre för varje år.” Citat av Filip

Lina beskriver att trots att hon kom in på sin drömlinje på gymnasiet. Barn och fritidsprogrammet, så lyckades hon inte fullfölja utbildningen. Hennes ambition om att det nu skulle vara färdigbråkat och att det var dags att tänka på sig själv, accepterade inte av gamla vänner som kände till hennes bakgrund och snabbt var hon inblandad i bråk igen. Lina beskriver hur hon hamnade i samma situation med möten och rektorsbesök igen och hur hon till slut fick välja mellan att bli utslängd eller lämna skolan själv. Lina berättelse visar på alienering från skolan, då hon beskriver att när hon väl valde sluta så hade hon redan varit hemma och varit sjuk en månad.

”Tyvärr hamnade jag i samma klass som några kompisar som fått mig göra saker jag egentligen inte velat. Men jag hade kommit dit jag ville, barn- och fritidsprogrammet, och nu bestämde jag mig för att det vara färdigbråkat, det var dags att börja tänka på drömmar och nå dem. Mitt nya jag accepterades inte och det blev snabbt bråk, nya möten med rektorer och lärare och sådant som hör till. [...] Till slut fick jag välja på att bli utslängd eller lämna själv, fast då hade jag inte varit i skolan på en månad utan legat hemma och struntat i att umgås med kompisar. Citat av Lina

Lina berättar vidare hur hon upptäcker då hon återgår till gymnasiet hur mycket kunskap hon missat under åren i grundskolan. Hon beskriver också hur hon blir fel bemött, då man inte ser hennes problem med att läsa och skriva, utan marginaliserar dem och tycker hon borde klara den vanliga boken. Att lärarna inte förstod ledde till att Lina misslyckades i skolan och åter igen började hon skolka och bråka. Ingenstans under sin berättelse berättar Lina om problem med att läsa och skriva under grundskoleåren. Hon uttrycker att hon var bråkig och hade svårt att sitta still. Frågan som jag ställer mig är om inte just hennes läs och skrivsvårigheter kan vara en anledning till detta beteende.

” Efter jul då jag började se lite nytt började jag fundera på skolan igen och började på IV efter sportlovet, för att få pengar. Kom hösten in på samhälle och insåg då hur mycket jag missat i svenskan och engelskan under grundskolan. Men det värsta var att jag fick en historiebok som jag tvingades ha nästan en hel termin innan de fattade att jag faktiskt inte förstod vad som stod i boken, jag fick en ny bok med samma innehåll men med lättare text och helt plötsligt fick jag godkänt på proven, men inget varar för evigt och i år 2 fick jag tillbaka den svåra boken igen [...] men det blev att jag skolkade mycket av de timmarna och de gångerna jag var där gav det mig inget. Proven låg under G och tillslut fick jag nog, skolkade och bråkade med lärarna om de och de fick nog och det var möten och jag hoppade av igen.” Citat av Lina

Att inte kunna välja sin gymnasieutbildning själv påverkar resultatet tydligt kan vi se i Ciccis berättelse. Cicci som helst vill gå samhälle, var hänvisad till handels- och kontorsprogrammet och till på köpet ett fotbollsgymnasium. Under åren på skolan ansökte hon om att få byta till den linje hon vill gå, men fick nej och åter igen blev Cicci placerad i en liten grupp, vilket hon tydligt med sin berättelse visar att hon inte tyckte om. Cicci upplevde att hon även under

gymnasietiden inte fick den pushning som hon så väl behövde, utan kände sig utlämnad och istället fick kritik för sina resultat i skolan.

”Jag kom in på Handels och kontor, det var den enda linje jag kom in på. Det var ett fotbollsgymnasium och jag gillade inte fotboll. Vi vara flera i klassen som inte hade matte från grundskola och vi fick gå i liten grupp. [...] Jag bad att få byta till samhällsprogrammet, men det fick jag inte. Fick ingen pushning alls utan bara en massa negativt. – Du ska ju klara proven sa lärarna. Under sommaren åket jag till en kompis i Göteborg och hälsade på. Väl där ringde jag skolor och var på möte och fick börja. Jag åkte hem och packade. Skolan var ny, med nya vänner och det var mycket friare. Det gick bättre. Jag tog tag i mycket och läste in vissa ämnen, men hade streck ibland annat både matte och svenska då jag gick ur.”

Citat av Cicci

6.4 När det vände

Filip lyckades ”sitta hemma” i fyra år innan någon gjorde någon större insats för att få honom tillbaka till skolan igen och lyckas. Efter fyra år hemma placeras han på ett litet gymnasium, där de ser till individen och endast arbetar utifrån individens behov och förutsättningar. Filip beskriver också hur lärarna på skolan kunde se hans sociala svårigheter och acceptera dem. Istället för att ställa krav på att Filip skulle vara en i gruppen så plockade de bort kravet på honom att vara social.

”Efter fyra år kom de från det kommunala uppföljningsansvaret och placerade mig på ett gymnasium. Ett litet gymnasium som var kopplat till folkhögskolan som jag nu går på. Ett mycket litet ställe, med anpassad studiegång, grund- och gymnasieskola. Där trivdes jag mycket bra. Jag hade direktkontakt med lärarna som jobbade individanpassat. Hade ett ämne och en lärare, 3 st totalt. De plockade bort sociala kraven och då fungerade det mycket bättre.”

Citat av Filip

Cicci tog sig igenom tre år på gymnasiet, dock utan fullständigt slutbetyg. Ciccis val att byta studieort och flytta hemifrån bidrog nog till att hon lyckades så bra som hon gjorde. Tyvärr så blev hon arbetslös en längre tid innan arbetsförmedlingen skickade henne på en kurs. Cicci är den som tydligast uttrycker i sin berättelse hur viktigt det är med den personliga relationen. Efter samtalet med Cicci så fanns det ingen på hela jorden jag hellre ville träffa än hennes mattelärare Stefan. Vad var det hos Stefan som gjorde honom så viktig för Cicci eller var det bara det att han trodde på henne och ger henne precis den pushningen som hon uttryckt sig sakna flera gånger under grundskolan.

.” Efter studenten flyttade jag hem till Skåne igen. [...] Var arbetslös länge. Arbetsförmedlingen skickade mig till en kurs i början på 2011. Det gick bra och var jätteroligt. [...] HT 2011 började jag här på folkhögskolan i högskoleförberedande kurs. Läser till och med Ma C nu! Tack vare Stefan – Har du träffat Stefan? – Då skulle du förstå, han är sträng, ifrågasätter man så får man ett svar och han förklarar bra. När jag tjuvar säger han bara – Nu räknar vi! Han arbetar med mig. Jag trodde jag var dålig på allt, inte allt utan i mig själv. Jag har tänkt läsa ända till Ma E – bara för att det är så kul nu.”

Citat av Cicci

Både Lina och Joel beskriver det viktiga i en relation för att uppnå motivation till att fixa studierna, men i båda deras fall handlar det om att nära relationer till andra. De har båda lyckats genom att vara motiverad att göra det för någon annans skull. Lina för sin dotters skull och Joel för sin sambos skull.

”När mina klasskamrater från samhälle tog studenten, hade jag fått min dotter. Då hade jag inget annat i huvudet än henne, men när hon skulle bli ett var jag tvungen att göra något och jag kände inte för att lämna henne hela långa dagar. Så jag vägrade börja på folkhögskola och komvux ansåg jag vara för svårt för mig och passar inte heller mitt sätt att studera.

Någon, minns inte vem, tipsade mig om projektet som folkhögskolan hade och min kontaktperson på spädbarnsverksamheten följde med på besök och där fick jag börja om på nytt. Men många gånger gav det mig ångest för att det trots allt var en skola, men nu var det inte bara för mig, jag ville klara det för min dotter och det var det enda jag tänkte på tills jag var färdig med gymnasiet.”

Citat av Lina

”Efter nian blev jag erbjuden att börja på IV, men jag tackade nej och stannade hemma tills jag började på komvux, vantrivdes i skolmiljö så jag läste och hoppade av flera gånger. Jag prövade även folkhögskola, men det var likadant där, tills jag träffade min nuvarande sambo under mitt andra försök på folkhögskolan. Hon lyckades förmå mig att vara kvar tills jag läst in gymnasiet.”

Citat av Joel

6.5 Efter skolan

Joel som slutat skolan och börjat arbeta beskriver tydligt att han har svårt för skolmiljöer än idag. Han beskriver också att han helst av allt är hemma med sin sambo och två barn, precis som han under de tidiga skolåren beskrev att han hellre var hemma med mamma och pappa.

”Jag har jättesvårt för skolmiljöer än idag, tycker inte alls om det. Jag tycker fortfarande bäst om att vara hemma, fast jag trivs med min arbetsplats så är det ändå hemma jag mest vill vara nu när jag bor med min sambo och våra två barn.”

Citat av Joel

Lina beskriver hur de tuffa åren i skolan fortfarande präglar hennes skolgång många år efter att hon slutat gymnasiet. Att hon inte litar på dem hon möter och istället stöter bort dem för att inte bli sviken.

”Går på en yrkesutbildning nu. Jag läser till behandlingsassistent. Jag trivs men kan erkänna att man har lite men, så man lätt blir på spänd och stöter bort lärare och klasskamrater...”

Citat av Lina

Cicci däremot hon har fått nytt självförtroende och är på väg ut mot nya mål och äventyr.

”Ska söka högskolan till hösten. Det hade jag aldrig vågat drömma om då jag började. Jag har sökt ny egen lägenhet också!”

Citat av Cicci

Filip uttrycker ilska under intervjun. Han uttrycker att är besviken och arg för att skolan inte upptäckte honom mycket tidigare.

”Varför såg ingen mig, jag var ju borta 50 % i nian och försvann efter några veckor på gymnasiet?”

Citat av Filip

Men även Filip har idag en positiv framtidsbild. Idag bor han i egen lägenhet i en stad i närheten. Han har några vänner som han umgås med och han drömmer om ett välbetalt jobb.

7. Diskussion

Under diskussionskapitlet kommer jag att ta upp metoddiskussion och resultatdiskussion. Valde jag rätt metod för att få svar på syftet med arbetet? Vad hade jag kunnat göra annorlunda för att eventuellt få ett bättre resultat? Resultatdiskussionen beskriver resultatet kopplat till teorierna och metoden. Vidare lyfter jag fram och diskuterar några av punkterna i resultatdelen. Jag har valt att diskutera de punkter som jag ser innehåller de mest avgörande faktorerna för om eleven ska lyckas eller misslyckas, både i skolan och då de återkommer till skolan.

7.1 Metoddiskussion

Min ambition har varit att genom reflexiva intervjuer kunna närma mig ungdomarnas livsvärld, så som de har upplevt åren i skolan och på så sätt kunna identifiera de faktorer som bidrar till att elever med tidigare skolmisslyckanden återupptar och slutför sina studier. Vad som slog mig tidigt under intervjuandet var att det var svårare för ungdomarna att berätta än vad både de och jag föreställt oss. Resultatet blev att intervjuerna fick både ris och ros. Flera av ungdomarna tyckte det var tufft att tänka tillbaka på ”all skit”, men samtidigt så fälldes även kommentarer som ”jag fick verkligen reflektera över varför det blev som det blev” och ”tack för att du ville ta del av min berättelse... De betyder mycket för mig.. Att bli lyssnad på.”

Just den reflexiva intervjun gjorde att ungdomarna svarade lite mindre och kortare än vad de kanske gjort om jag valt ett annat tillvägagångssätt för intervjun. Att inte komma med följdfrågor direkt då ungdomarna svarat och inte heller styra samtalet mer än med de få punkter som samtalsunderlaget innehöll gjorde att de tänkte lite mer och svarade lite mindre.

Att jag valde livsvärlds fenomenologi som forskningsansats känns rätt så här i slutet av arbetet. Berdtsson (2009) skriver att livsvärlden är den värld som vi lever i och den värld som vi är förbundna med. Livsvärlden är subjektiv/relativ eftersom den alltid upplevs i relation till ett subjekt. En svårighet för mig med denna forskningsansats var att den livsvärld som jag intervjuade om fanns för mellan två och tio år sedan. Det hade varit enklare för ungdomarna att svara utifrån en livsvärld som gäller nu.

Ungdomarnas berättelser, som mitt val har varit att göra till explicita livsvärldsberättelser, är det material som kan hjälpa oss i arbetet i skolan. Deras livsvärld berättar för oss om vilka fel och brister de var utsatta för under sina skolår samt de faktorer som sedan kom att påverka dem i positiv riktning. Att som specialpedagog ta till sig denna kunskap som ungdomarnas

livsberättelser ger oss och försöka använda oss av den i vårt arbete skulle kunna rädda någon ungdom från framtida avhopp eller allt för sen återgång till skolan.

Jag bedömer att reliabiliteten är god eftersom ungdomarnas berättelser kommer direkt från dem själva med sina personliga skolerfarenheter. Jag har varit noggrann på flera sätt, exempelvis genom att ställa exakt samma frågor till alla och använda samma intervjumetod, nämligen reflexiva intervjuer. Intervjusituationen präglades av öppenhet, respekt och förtroende samt även av en gemensam reflektion. Men eftersom jag tidigare hade en etablerad relation med två av ungdomarna så inser jag att detta kan ha påverkat deras svar.

När det gäller generaliserbarhet anser Thomasson (2010) att det är önskvärt att det mönster man hittar i studien gäller för ett större sammanhang. Detta gäller särskilt när det handlar om att försöka upptäcka dolda mönster, vilket är denna studies syfte. Generaliserbarheten skulle kunna förbättras om jag i framtiden utvidgade studien med fler intervjuade ungdomar – för att kunna se om samma mönster som jag tycker mig ha sett upprepar sig.

I min resultatdel har jag medvetet angett exakta citat, som jag sedan i min tolkning kopplat till mina teoretiska utgångspunkter. Thomasson (2010) påstår visserligen att tolkningar sällan är valida, men är de noggrant genomförda så kan man ändå argumentera för att man har studerat det som man tänkt studera och detta gör att tolkningarna är giltiga under dessa premisser.

Jag har i min metoddel redovisat min förförståelse, vilket är orsaken till mitt ämne. Min förförståelse är att jag såg resultat som väckte min nyfikenhet att hitta en förklaring till vad som hände när ungdomarna plötsligt blev motiverade att studera.

7.2 Brist på motivation under de tidiga skolåren

Intervjuerna visar att redan under de tidiga skolåren hamnade flera av ungdomarna i ett utanförskap i skolan. Ett utanförskap som både lärare och kamrater bidrog till att ungdomarna kände. Känslan av tillhörighet i skolan är en viktig psykologiskt faktor för alla elever – oberoende av ålder. Vilka effekter tillhörigheter har på motivationen beror däremot på elevernas utveckling. Sambandet mellan utvecklingsmässiga psykiska och psykosociala förändringar och en tydlig nedgång i studiemotivation kan tydligt urskiljas ju äldre eleven blir (Skolverket 2012). För att lärarna ska kunna nå eleverna krävs det att lärarna tar hänsyn till elevens hela livssituation, tankar och erfarenheter. Elever tappar den egna motivationen då de måste anpassa sin värld och verklighet till de vuxnas förväntningar menar Giota (2002).

Självkänslan och självuppfattningen är en av de grundläggande faktorerna för att eleven ska lyckas hävdar (Juhl 2003). I intervjun med Filip framkom att han redan under sina första skolor blivit bemött med attityden att vara för liten för att förstå. Detta fortsatte ända upp till gymnasiet och han upplevde sig själv som avvikande, vilket ingen i skolan lade märke till. Den uppmuntran som han så väl behövt uteblev helt genom hela grundskolan.

En annan viktig faktor är motivation och den uppstår bland annat, enligt Håkansson & Sundberg (2012), vid:

- Tydligt kommunicerade förväntningar och fokus på motiverande, konstruktiva budskap om framgång och misslyckande från lärare till elev.
- Informativ återkoppling från lärare till elev och mellan elever.

- Positivt och uppmuntrande klimat.
- Effektiva strategier från lärare, till exempel när det gäller val av uppgifter, hur de anpassas och förklaras.

Filip uttrycker en brist utifrån Håkansson & Sundbergs (2012) punkter ovan eftersom lärarna inte märkte att det inte fungerade för honom i skolan. De framhåller också att motivationen hos eleverna påverkas negativt av skolmiljöer där känslan av tillhörighet och sociala band saknas. Detta kan vara för att eleverna känner sig utanför, inte respekterade och orättvist behandlade av lärare och kamrater. Det är nära och konfliktfria relationer som gynnar motivationen. Lina uttrycker att hon helt vill stryka år tre i skolan från sitt liv då hon under en termin hade mellan tre till fem lärare, hade en kamrat och inte accepterades av den övriga klassen. Joel uttrycker att i slutet av årskurs tre blev han mobbad och därför vantrivdes i skolan. När det gäller respekt och utanförskap är Linas berättelse att hon fick sitta i klassrummet bakom ett skärm för att inte störa övriga klassen. I övrigt ansåg man att hon kunde göra vad hon ville i skolan, så länge hon inte störde någon. Alla dessa berättelser vittnar om motsatsen till känslan av tillhörighet och sociala band och att eleverna inte respekterades, utan behandlades orättvist av både lärare och kamrater.

7.2.1 Förståelse för uppgiften som motivation

Sambandet mellan elevers motivation och vad de lär sig i skolan är något som bland andra Perry (2006) visar på i sin forskning. En annan forskare, Giota (2002), skriver om begreppet ickemotiverade elever och definierar dem som elever vars beteende inte stämmer överens med de yttre krav och förväntningar som ställs på dem. Forskning om klassrumsuppgifter visar att uppgiften inte är det enda som motiverar eleven.

Enligt Hattie (2009) har barnets självuppfattning formats vid redan åtta års ålder och detta påverkar barnets prestationer resten av livet. Hattie påpekar att skolan genom rätt uppmuntran, utmaningar och tydliga mål kan motverka en negativ självuppfattning.

Lina beskriver sin början i gymnasiet om hur det går upp för henne hur mycket hon har missat i svenska och engelska i grundskolan och att lärarna inte förstår hennes problem. De "tvingar" henne läsa samma material som de övriga eleverna, vilket hon gör klart för lärarna att hon inte förstår. Känslan av att inte klara skolan ledde till att hon åter igen började skolka och misslyckas och därför valde därför att hoppa av skolan.

Martin nämnde vid intervjun att han gjorde sina läxor, men förstod inte alltid varför. Martin beskriver hur hans mamma tvingade honom att göra läxorna, vilket ledde till att han till synes klarade skolan rätt bra, men att hans motivation inte alls var hans egen då han inte hade någon förståelse för varför de läste det som de läste.

7.3 Relationens betydelse för de tidiga skolåren

Bemötandet är en av de saker som avgör om eleven trivs i skolan. Trivsel är en av de faktorer som påverkar elevens förmåga till att tillgodogöra sig utbildningen. Det handlar om att tro på elevens förmåga och bemöta eleven som en unik individ på samma grunder som övriga elever (SKL 2012). Cicci beskriver hur hon i högstadiet blev flyttad till en liten grupp i matematik. I den lilla gruppen kände hon ingen och fick ingen uppmuntran utan kände sig helt utlämnad. Vi återkommer också här till Filip som inte kände sig delaktig i skolan alls under de tidiga

skolåren. Som uttrycker att han var missförstådd och att ingen såg vad han egentligen kunde. Även Joel som fick gå om fyran på sin höga frånvaro beskriver tydligt att relationen hemma var den som han litade på och tydligt framkommer att ingen sådan relation uppstod i skola. Joel utsattes också för mobbing av sina klasskamrater vilket gjorde att inte heller där fanns en relation att bygga på.

Jag tycker mig i mina intervjuer se ett tydligt samband mellan de elever som uttrycker en brist på goda relationer med både lärare och kamrater, och en tidig alienering från skolan. J. B. Ruebel et al. (2002) skriver att innan elever hoppar av skolan genomgår de en process, en process där man gradvis alienerar sig från skolan. Filip uttrycker att han kände sig annorlunda och inte hade samma intressen som de andra eleverna och var borta så mycket som 50 % under årskurs nio. Joel beskriver tydligt hur han i år tre stannar hemma på grund av mobbing och till slut är han hemma så mycket att han tvingas gå om fjärde klass och sedan byta skola i femte klass. I högstadiet hade alieneringen nått så långt att hans skolgång bestod av fem timmars undervisning i veckan i hemmet. Om man ska se detta ut ett lärandeperspektiv är detta naturligtvis förödande eftersom lärandet enligt flera forskare, bland annat Kroksmark (2006) och Hugo (2007), sker intersubjektivt. Carlgren (1999) och Hugo (2007) lägger till att lärandet, förutom att det är intersubjektivt, också är tydligt kopplat till sin kontext. Carlgren menar att lärandet är något som sker i en relation mellan individer och i en social praktik, där situationen blir en del av lärandet.

Även Cicci beskriver tydligt sin alienering från skolan då hon sökte sig till likasinnade kamrater som inte gillade skolan och som vägrade att prestera något i skolan. Gruppen gick så långt att den tog avstånd från elever som skötte sitt skolarbete. Gruppen stannade hemma alltmer. Rumberger (1983) och Janosz, LeBlanc, Boulerice & Tremblay (1997) menar (enligt Ruebel et al. 2002) att tidigt avhoppade elever ofta har sämre sociala färdigheter och är mindre sociala både i och utanför skolan. Dessutom har de oftare kamrater med avvikande beteenden och attityder.

7.4 Gymnasietiden

Alla de ungdomar som jag har intervjuat har med nöd och näppe tagit sig igenom grundskolan. Alla de fem intervjuade beskriver att just gymnasietiden varit tuffare och detta har lett till att de hoppade av gymnasiet. Flera av eleverna uttrycker att de försökt börja gymnasiet vill flera tillfällen. Vid dessa försök beskriver ungdomarna tydligt hur bristen på relationer, känslan av utanförskap och att vara udda och att inte förstå påverkar deras försök i negativ riktning.

Hugo (2007) pekar på två tydliga faktorer som är avgörande för om eleven ska uppleva gymnasietiden som meningsfull. Den första är relationen som uppstår i mötet mellan läraren och eleven. Detta bygger mycket på lärarens syn på elever. Martin visar tydligt vikten av denna relation när han beskriver att läraren utan förvarning byter arbetsplats inför år tre och Martin väljer då att hoppa av, då han inte längre har någon bindande relation till skolan. Den andra faktorn som Hugo skriver om är elevens upplevelse av innehållet som meningsfullt. Cicci beskriver tydligt i sin berättelse hur hon har börjat på det enda program hon kom in på i stället för det program hon ville gå, och hur svårt det var att hitta rätt motivation.

7.5 När det vände

Lärande sker i mötet med andra människor när vi blir sedda, uppmärksammade och bemötta Kroksmark (2006). Filip beskriver detta mycket tydligt under intervjun, då han beskriver känslan av att kunna släppa krav som ”att vara som alla andra” och vara tvingad att vara social. Filip blev bemött utifrån sin personlighet och sina förutsättningar.

Cicci beskriver tydligt hur en viss lärare tack vare sitt sätt att uppmärksamma Cicci fått henne att klara både matematik B och C och fått tillbaka sitt självförtroende. Även Martin visar på vikten av en bra relation som tyvärr fick ett dåligt slut. Hans lärare på fordonsprogrammet, som han började på efter det att han varit på behandlingshem, höll honom kvar på skolan genom år ett och två. Tyvärr slutade läraren utan att meddela Martin det inför år 3, vilket gjorde att även Martin hoppade av skolan.

Både Lina och Joel däremot beskriver hur de hittat sin motivation ”utanför skolan”. Det är deras livssituation här och nu som gör att de bestämmer sig för att gå klart gymnasiet. Lina och Joel är ett resultat av sitt sammanhang och den situation som de lever i då de återkommer till skolan.

7.6 Sammanfattande diskussion

Sammanfattningsvis kan vi dra slutsatsen att så länge vi har eleven kvar i skolan och uppmärksammar den, så finns det hopp om alla elever. Det är den tillåtande alieneringen som gör att eleven som väljer att alienera sig från skolan gör det. Detta är ett resultat av att skolan brister hela vägen. Först uppmärksammas inte eleven alls eller inte på rätt sätt under de tidiga skolåren, sedan tar sig eleven genom resten av skoltiden för att påbörja en alienering från skolan under de högre skolåren. Flera av eleverna har sedan också gått flera år under det som ska vara deras gymnasietid och inte blivit uppmärksammade på rätt sätt. Detta har lett till ett utanförskap, inte bara i skolan utan också i samhället.

De elever som påbörjat gymnasiet har skolan genom att inte förstå vikten av motivation och förståelse, sett till att de fortsatt att misslyckas. Att tvinga någon välja ett program för att det är deras enda val, är inte en utväg, utan eleven måste ha möjlighet att välja utifrån sina intressen osv för att hitta motivation och förståelse.

Viktigt är, att då vi har elever som börjar alienera sig från skolan och som kommer tillbaks efter varit från skolan något år, satsar tid och resurser på att bygga relationer till eleverna.

Viktigt är att vi löpande under hela skoltiden uppmärksammar om eleven förstår syftet med det som lärs ut – då detta är en av de avgörande punkterna för motivationen till skolan hos eleverna.

Nedan har jag försökt att sammanställa de tecken som vi som specialpedagoger bör reagera på för att motverka att en elev misslyckas i skolan samt vilka viktiga faktorer som vi skall tänka på då en elev återvänder till skolan. Som specialpedagoger har vi större möjligheter att se eleven i sin helhet, se återkommande mönster och är oftast de som uppmärksammas av andra på skolan om att det inte står rätt till med denna eleven.

Vi måste lära oss att identifiera elever som under grundskolan:

- blir mobbade
- väljer att hålla sig undan
- Som undervisande lärare av en eller annan anledning vill "lyfta ut" från lektioner
- Som placeras i mindre grupper. Vid placering i mindre grupp är det viktigt att vi försäkrar oss om att eleven förstår varför och att det arbetas på relationerna i gruppen.
- har en växande frånvaro, även om eleverna blir sjukanmälda

Då eleven lämnat eller är på väg att lämna grundskolan bör vi jobba på att:

- eleven söker/går ett program som är relevant för eleven
- att elever som "försvinner" uppmärksammas tidigt och knyts upp till skola/verksamhet där relationen kan byggas upp för att eleven ska komma vidare.

Jag kan inte med min studie identifiera några nya fenomen som kan hjälpa oss inom skolan att se att en elev är på väg att misslyckas i skolan. Inte heller kan jag efter studien identifiera några nya fenomen vad det gäller de faktorer som spelar in för att en elev ska återuppta sina studier. Däremot så visar studien att den forskning som finns kring elever som misslyckas och återupptar sina studier är mycket aktuell. Till och med Vygotskij, som var verksam i början av 1900-talet, påvisade att vår sociala kontext, samspelet mellan individen och dess omgivning påverkar utvecklingen hos individen. Detta känns igen då jag lyssnar till ungdomarnas berättelse och tar del av deras livsvärldar.

Så frågan studien väcker är: Varför glappar det så mellan teori och praktik? Vi vet sedan tidigare forskning att kontext, relation, förståelse och motivation är det som gör att eleverna lyckas. Ändå går 10-15 % av eleverna ur åk 9 ut ur skolan utan behörighet till gymnasieskolan, 25 % av dem som börjar gymnasiet har inte fullgjort det efter 4 år och trots insatser så är det fortfarande 23 % som inte fått slutbetyg från gymnasiet efter 7 år. Idag finns det tydliga riktlinjer i skollagen som säger att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet Skollagen (2010), vilket borde minska risken för att elever ska misslyckas i skolan.

8. Referenslista

- Ahlberg, A. (red.) (2009). *Specialpedagogisk forskning, en mångfasetterad utmaning*. Lund: Studentlitteratur
- Bengtsson, J. (2005). *En livsvärldsansats för pedagogisk forskning*. Bengtsson, J. (Red.). (2005) *Med livsvärlden som grund*. Lund: Studentlitteratur.
- Berndtsson, I. (2009). *Att lära med nedsatt kroppslig funktion*. Ahlberg, I. (Red.) (2009) *Specialpedagogisk forskning, en mångfasetterad utmaning*. Lund: Studentlitteratur
- Carlsson, N. (2012). *Livsvärldar på kollisionskurs i skolan*. Bengtsson, J. (Red.). (2012) *Med livsvärlden som grund*. Lund: Studentlitteratur.
- Forsmark, S (2009). Att lära matematik – främjande och hindrade faktorer. I: Ann Ahlberg (red). (2009) *Specialpedagogisk forskning – en mångfacetterad utmaning*. Lund Studentlitteratur.
- Giota, J. (2002). Skoleffekter på elevers motivation och utveckling. En litteraturöversikt. I Pedagogisk forskning i Sverige 2002, nr 4.
- Hattie, J. (2009). *Visible Learning, a Synthesis Of over 800 Meta-analyses Relating to Achievement*. New York: Routledge.
- Hugo, M. (2007). *Liv och lärande i gymnasieskolan – en studie om elevers och lärares erfarenheter i en liten grupp på gymnasieskolans individuella program*. Jönköping: Jönköping University Press.
- Håkansson, J. Sundberg (2012). *Utmärkt undervisning – framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Juul, J., Jensen, H. (2003). *Relationskompetens*. Stockholm: Runa förlag.
- Kansanen, P. (2000). Kampen mellan Vetenskap och lära. Alerby, I, Kansanen P. & Kroksmark T. (Red.) (2000). *Lära om lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Määttä, S., Stattin, H. och Nurmi, J.E. (2006). Achievement Strategies in Peer Groups and Adolescents' School Adjustment and Norm-breaking Behaviour. *Scandinavian Journal of Psychology* 47, s. 273-280.
- Partanen, P. (2011). *Från Vygotskij till lärande samtal*. Stockholm: Bonnier utbildning.
- Perry, N.E. Turner, J.C., Meyer, D.K. (2006). *Classrooms as contexts for motivating learning*. New York: Simon & Shuster Macmillan.
- Ruebel, J.B., Ruebel, K.K. & O'Laughlin E.M. (2002). Attrition in Alternative School Programs: How Well Do Traditional Risk Factors Predict Drop Out from Alternative Schools? *Contemporary Education*, Vol. 72, No 1, 2002, 58-62.

Skolverket (2010). *Attityder till skolan 2009, Elevernas och lärarnas attityder till skolan*. Rapport 344: Stockholm: Fritzes.

Skolverket. (2010) Skollagen 2010:800. Stockholm: Norstedt juridik

Skolverket (2012). *Högpresterande elever, höga prestationer och undervisningen. En rapport om hur elever uppnår höga resultat och förhållandet mellan begåvning och motivation*. Stockholm: Fritzes.

Skolverkets allmänna råd (2008). *För arbetet med åtgärdsprogram*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

Socialstyrelsen (2010). Social rapport 2010-3-11, kapitel 7: *Skolbetyg, utbildning och risker för ogynnsam utveckling hos barn*.

SOU 1997:107. *Den nya gymnasieskolan – problem och möjligheter*. Stockholm: Utbildningsdepartementet. www.regeringen.se/sb/d/108/a/25218

SOU 2013:13. *Ungdomar utanför gymnasieskolan – ett förtydligt ansvar för stat och kommun. Delbetänkande av utredningen om unga som varken arbetar eller studerar*. Stockholm: Utbildningsdepartementet. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

Statistiska Centralbyrån [SCB] (2013) www.scb.se

Stigendal, M. (2004). *Framgångsalternativ, mötet i skolan mellan utanförskap och innanförskap*. Lund: Studentlitteratur.

Sturkát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Thomsson, H. (2010). *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1

Intervjuunderlag

Berätta om hur du upplevde dina första år i skolan (F-3) och även hur det var hemma och på fritiden...

- Vad tyckte du om att gå i skolan (Klass, lärare, undervisning, skola)
- Hur var du som elev? (närvaro, koncentration, engagemang, läxor)
- Hade du kamrater hemma som du umgicks med?

Berätta om hur du upplevde åren 4-6 och 7-9 i skolan och även om hur det var hemma och på fritiden...

- Vad tyckte du om att gå i skolan (Klass, lärare, undervisning, skola)
- Hur var du som elev? (närvaro, koncentration, engagemang, läxor)

När slutade du skolan och med vilket resultat?

- Vad kunde skolan ha gjort för att du skulle trivts bättre och klarat skolan bättre?
- Om du hade fått gå om grundskolan, vilka förändringar skulle du vilja se då?

Berätta om din gymnasietid

- Vad kunde skolan ha gjort för att du skulle trivts bättre och klarat skolan bättre?
- Om du hade fått gå om gymnasiet, vilka förändringar skulle du vilja se då?

Berätta om hur du upplever din nuvarande skolgång...

- Klass, lärare, undervisning, skola...
- Hur är du som elev idag?
- Får du något särskilt stöd idag
- Vilka skillnader ser du mellan tiden i grundskolan/gymnasiet mot nu
- Hur tänker du dig livet efter skolan och vad vill du arbeta med i framtiden?

